

yuklamasiz izoh berish chet ellik auditoriya uchun ham tushunarlikni, ham autentiklikni ta’minlaydi. Korpusga asoslangan “farqlash orqali o’rganish” yondashuvi aniq dalillar bilan qo’llab-quvvatlangan qarorlar qabul qilishga yordam beradi; konkordanslar kollokatsion xatolarni ochadi, frame-semantik tahlil esa definition komponentlarning to’liq ko’chishini nazorat qiladi. Translanguagingning ijobiy ta’siri vazifa maqsadi bilan chegaralanganida kuchayadi: seminar da konseptual taqqoslash, laboratoriyada dalilga tayangan kuzatish, simulyatsiyada auditoriya fokusli ijro qoidasi multilingval resurslarni tizimli o’zlashtirishga olib keladi. Baholash rubrikalariga aniqlik, kollokatsion nazorat, registr mosligi va madaniy adekvatlik kabilarni kiritish baholovchilar orasida kelishuvni mustahkamlaydi va qayta aloqa sifatini oshiradi. “Tirik” glossariylar — misollar, kontrindikatsiyalar va tipik xatolar ro’yxati bilan boyitilgan — o’qitish va amaliyot o’rtasidagi uzviylikni ta’minlaydi.

Turizm leksikasining semantik maydoni meros, barqarorlik, mehmondo’sstlik va harakatchanlik ramkalari bo’ylab uyushgan bo’lib, har bir qatlamda leksik birliklarning kollokatsion va pragmatik profillari farqlanadi. O’qitishda muvaffaqiyat kaliti shu farqlarni ochib berish, normativ qatlamda standartlashtirishni qat’iylashtirish, tajriba va identitet qatlamida esa autentiklik va tushunarlik muvozanatini saqlashdir. Korpusga tayanib farqlash orqali o’rganish, maqsadga muvofiq translanguaging va ssenariyga asoslangan baholash integratsiyasi talabalarda terminologik aniqlik, kollokatsion boshqaruv va auditoriyaga mos registrni kuchaytiradi. Kelgusida kengroq til kombinatsiyalarini jalb etish, jonli ekskursiya nutqining prosodikasini hisobga olish hamda uzoq muddatli eslab qolishni intervalli takrorlash orqali tekshirish mazkur metodikaning barqaror natijasini baholashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Dann G. M. S. The Language of Tourism: A Sociolinguistic Perspective. — Wallingford: CAB International, 1996. — 296 p.
2. Thurlow C., Jaworski A. Tourism Discourse: Language and Global Mobility. — Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. — 272 p.
3. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 3rd ed. — London; New York: Routledge, 2018. — 352 p.
4. Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. 2nd ed. — London; New York: Routledge, 2008. — 353 p.
5. Katan D. Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators. 2nd ed. — Manchester: St. Jerome, 2004. — 373 p.
6. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2013. — 662 p.
7. Schmitt N. Vocabulary in Language Teaching. 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2020. — 382 p.
8. ICOMOS. International Cultural Tourism Charter: Managing Tourism at Places of Heritage Significance. — Paris: ICOMOS, 1999. — 10 p.
9. UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. — Paris: UNESCO, 2003. — 14 p.
10. Johns T. From Printout to Handout: Grammar and Vocabulary Teaching in the Context of Data-Driven Learning // ELR Journal. — 1991. — No. 4. — P. 27–45.

NOVELLA JANRINI O’RGANISHDA NARRATOLOGIK MODEL (GENNETT) VA KOMPARATIV POETIKA: METODLAR UYG’UNLIGI

Samatova Gulnoza Nematjonovna

Samarqand davlat pedagogika instituti Assistent o’qutuvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisda novella janrini tahlil qilishda Gérard Genette narratologik modeli va komparativ poetikaning o’zaro uyg’unlashuv mexanizmlari yoritiladi. Genette taklif etgan vaqt, nuqtai nazar va ovoz kategoriyalari mikromatn darajasida qisqa nasrning ichki mexanikasini ko’rsatib beradi, komparativ poetika esa milliy adabiyotlar o’rtasida janriy funksiyalar, motivlar va paratekstlar harakatini aniqlashga imkon yaratadi. Tadqiqotda o’zbek novellalari bilan Yevropa an’analari o’rtasidagi muvofiqlik va farqlar vaqtning tartibi, davomiyligi va chastotasi; fokalizatsiya rejimi; hikoyachi ovozi hamda emblemik motivlar orqali kuzatildi. Natijalar shuni ko’rsatadiki, o’zbek novellalarida vaqt manipulyatsiyasi ko’pincha etik yo’naltirilgan kulminatsiyani tayyorlaydi, ichki monolog esa ko’p hollarda dialoglashgan

o‘z-o‘ziga murojaat ko‘rinishida ijtimoiy ohang bilan uyg‘unlashadi, emblemik detal va ramziy qaytishlar esa Yevropa “falcon” modeli bilan funksional qiyosda ishlaydi. Komparativ yondashuv paratekst (janr yorliqlari, annotatsiya) bilan o‘quvchi kutishi o‘rtasidagi kelishuvni tahlil qilishga ko‘maklashdi va Genette modelini milliy poetik normalar bilan muvofiqlashtirishning yo‘llarini ko‘rsatdi. Xulosa sifatida, ikkala metodning sintezi novellaning struktura–ta’sir o‘qi bo‘yicha yanada aniqroq tasnifini beradi va tarjima, tahrir hamda o‘quv dasturlari uchun amaliy tamoyillarni taklif etadi.

Kalit so‘zlar: novella; narratologiya; Genette; komparativ poetika; fokalizatsiya; vaqt tartibi; ovoz; paratekst; emblemik motiv; o‘zbek nasri.

NARRATOLOGY MODEL (GENNETT) AND COMPARATIVE POETICS IN THE STUDY OF THE SHORT STORY GENRE: COMPARATIVE METHODS

Samatova Gulnoza Nematjonovna

Assistant Lecturer, Samarkand State Pedagogical Institute

Annotation: This thesis highlights the mechanisms of mutual harmonization of the narratological model of Gérard Genette and comparative poetics in the analysis of the short story genre. The categories of time, point of view and voice proposed by Genette show the internal mechanics of short prose at the microtext level, while comparative poetics makes it possible to determine the movement of genre functions, motifs and paratexts between national literatures. The study observed the similarities and differences between Uzbek short stories and European traditions through the order, duration and frequency of time; focalization mode; narrator's voice and emblematic motifs. The results show that in Uzbek short stories, time manipulation often prepares an ethically oriented climax, while internal monologue is often combined with a social tone in the form of dialogical self-referentiality, and emblematic detail and symbolic return work in a functional analogy with the European “falcon” model. The comparative approach helped to analyze the agreement between paratext (genre labels, annotation) and reader expectations and showed ways to harmonize Genette’s model with national poetic norms. In conclusion, the synthesis of both methods provides a more precise classification of the short story along the structure-effect axis and offers practical principles for translation, editing, and educational programs.

Keywords: short story; narratology; Genette; comparative poetics; focalization; time order; voice; paratext; emblematic motif; Uzbek prose.

НАРРАТОЛОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ (ДЖЕНЕТТ) И КОМПАРАТИВНАЯ ПОЭТИКА В ИЗУЧЕНИИ ЖАНРА КОРОТКОГО РАССКАЗА: КОМПАРАТИВНЫЕ МЕТОДЫ

Саматова Гульноза Нематжонова

Ассистент, Самаркандский государственный педагогический институт

Аннотация: В данной диссертации рассматриваются механизмы взаимосогласованности нарратологической модели Жерара Женетта и сравнительной поэтики при анализе жанра короткого рассказа. Категории времени, точки зрения и голоса, предложенные Женеттом, раскрывают внутреннюю механику короткой прозы на уровне микротекста, в то время как сравнительная поэтика позволяет определить динамику жанровых функций, мотивов и паратекстов между национальными литературами. В исследовании рассматриваются сходства и различия между узбекскими рассказами и европейскими традициями посредством порядка, длительности и частоты времени; способа фокализации; голоса повествователя и эмблематических мотивов. Результаты показывают, что в узбекских рассказах манипуляция временем часто подготавливает этически ориентированную кульминацию, в то время как внутренний монолог часто сочетается с социальным тоном в форме диалогической самореферентности, а эмблематическая деталь и символическое возвращение работают по функциональной аналогии с европейской моделью «сокола». Сравнительный подход помог проанализировать соответствие паратекста (жанровых обозначений, аннотации) ожиданиям читателя и показал способы гармонизации модели Женетта с национальными поэтическими нормами. В заключение следует отметить, что синтез обоих методов обеспечивает более точную классификацию рассказа по оси «структура–эффект» и предлагает практические принципы для перевода, редактирования и образовательных программ.

Ключевые слова: рассказ; нарратология; Женетт; сравнительная поэтика; фокализация; временной порядок; голос; паратекст; эмблематический мотив; узбекская проза.

Novella qisqa prozaning eng serqirra ko‘rinishlaridan bo‘lib, siqilgan kompozitsiya, emblemik detal va muvozanatli kulminatsiya orqali “bir voqea”ning estetik konstruksiyasini taqdim etadi. Yevropa tadqiqot an‘analarida u Goete–Heyse chizig‘ida “unerhörte Begebenheit” va “loqin” (falcon) modeli bilan tavsiflangan; XX asrda bu konstruksiya modernist epifaniya hamda minimalizm usullari bilan hamohang tarzda yangicha o‘qildi. O‘zbek nasrida esa novella (ba‘zan “qissa” parateksti ostida) ichki monolog va ijtimoiy registrlar o‘rtasidagi haroratni muvozanatlashtirgan holda, etik yakun va paratekstual yo‘naltirishlar bilan o‘quvchi kutishini boshqaradi. Ushbu murakkab qatlamlarni anglash uchun mikrotahlil va transmilliy qiyosiy ko‘rishning uyg‘un metodik doirasi zarur. Genette narratologiyasi ichki mexanizmga e‘tiborni jamlaydi; komparativ poetika esa shu mexanizmlarning madaniy–institutstional muhitlarda qanday ishlashini ko‘rsatadi.

Maqsad novellani o‘rganishda Genette modelining vaqt, fokalizatsiya va ovoz kategoriyalarini komparativ poetikaning motiv, janriy normalar va paratekstlar tahlili bilan sintez qilib, o‘zbek hamda Yevropa matnlarida strukturaviy va funksional o‘xshashlik hamda farqlarni aniqlash, ularning o‘qish va talqin jarayonlariga ta‘sirini asoslashdan iborat.

Tadqiqotda ikki bosqichli metod qo‘llandi. Birinchisi, Genette modeliga tayangan mikrotahlil bo‘lib, tanlangan o‘zbek va Yevropa novellalarida vaqtning tartibi (anaxroniyalar, retrospektiya), davomiylik (scena, summa, pauza), chastotasi (singulativ, iterativ), shuningdek fokalizatsiya rejimlari va hikoyachi ovozinig diegetik darajalari kodlandi. Ikkinchisi, komparativ poetika doirasida emblemik motivlarning (ramziy predmet, qaytuvchi detal), kulminatsiya–yakun tipologiyasining, shuningdek paratekst elementlarining (sarlavha, “novella/qissa” yorlig‘i, annotatsiya) madaniyatlararo funksiyasi solishtirildi. Tahlilda janr yorliqlarining o‘quvchi kutishiga (horizon of expectations) ta‘siri ham qayd etildi. Korpus cheklangan bo‘lsa-da, u paratekst va ichki mexanizm o‘rtasidagi me‘yoriy bog‘lanishni namoyon etish uchun yetarli misollarni o‘z ichiga oldi.

Genette modelining vaqt kategoriyalari bo‘yicha o‘tkazilgan tahlil shuni ko‘rsatdiki, o‘zbek novellalarida retrospektiya ko‘pincha etik nuqtaga xizmat qiluvchi “belgi” sifatida ishlaydi: kechikkan xotira kulminatsiyani ma‘naviy chiziqqa yo‘naltiradi, natijada anaxroniya faqat dramatik dinamika emas, balki qadriyatli talqin mexanizmi sifatida ishlaydi. Davomiylik parametri jihatidan scena va mikropaulalar o‘rtasidagi tebranish kuchli bo‘lib, emblemik detalga ko‘z pauzasi ta‘kid yaratadi; bu Yevropa “falcon” modeliga funksional jihatdan yaqin. Chastota nuqtayi nazaridan singulativ rivoyatning iterativ fonda “yalt etishi” o‘zbek matnlarida ko‘p uchraydi; iterativ axloqiy umumlashmalar singulativ voqeani jamiyat me‘yorlari bilan bog‘laydi. Fokalizatsiya asosan ichki–cheklangan bo‘lsa-da, leksik qatlamda maqol, she‘riy iqtibos va diniy–madaniy ishoralar inner speechni dialoglashtiradi, natijada Genette “mood” kategoriyasi mahalliy diskursiv odatlar bilan uyg‘unlashadi. Ovoz va narrativ darajalar bo‘yicha muallif–hikoyachi aralashuvi paratekstual etik signallar bilan birga ishlaydi: “qissa” yorlig‘i ko‘pincha longitudinal vaqt va ijtimoiy qatlamning ko‘proq sezilishini kutdiradi, garchi ichki mexanizm novellaviy emblemik tugunni taqozo qilsa ham. Komparativ poetika tomondan qaralganda, Yevropa novellasidagi ramziy detal qaytishi bilan o‘zbek matnlaridagi “xotira predmet” funksiyasi kesishadi; biroq yakun ko‘pincha epifanik ambivalentlikda emas, balki sokin etik uyg‘unlikda mustahkamlanadi.

Metodlar uyg‘unligi ikki darajada samarali bo‘ldi. Mikrotahlil novellaning “qisqa hajm – yuqori zichlik” qonuniyatini aniq ko‘rsatdi: vaqt bo‘yicha qisqa surilishlar, fokalizatsiyaning ichki torayishi va ovozning nazokatli aralashuvi qisqa prozada semantik zichlikni yuzaga keltiradi. Biroq bu zichlik madaniy me‘yorlar bilan muvofiqlashgandagina to‘liq o‘qiladi. Komparativ poetika emblemik motivning milliy xotira bilan bog‘lanishini ochib berdi: Yevropadagi “falcon” rekurrent detali bilan o‘zbek adabiy xotiradagi “muqaddas esdalik” funksiyasi o‘rtasida semantik qarindoshlik mavjud, lekin yakuniy pragmatika turlicha. Yevropa modernist novellasida epifaniya ko‘pincha ochiq qoladi, o‘zbek matnida esa epifanik lahza ijtimoiy–axloqiy konturga joylashadi. Genette modelining “paratekst” tushunchasi komparativ o‘qishda alohida ahamiyat kasb etdi: nashriy yorliq, taqriz va darslikdagi janr belgilari o‘quvchi kutishini kodlaydi va ichki mexanizmini qanday qabul qilishni oldindan sozlaydi. Shu jihatdan “novella” va “qissa” yorliqlarining kesishgan qo‘llanilishi qabulda ko‘p qavatli o‘yin yaratadi; tahrir va tarjimada mazkur yorliqlarni funksional ta‘riflar bilan juftlash maqsadga muvofiq. Metodlar sintezi, shuningdek, tarjima amaliyotida vaqt va fokalizatsiyani adekvat ko‘chirish muammosini aniqroq qo‘yadi: retrospektiyaning etik belgilanishi, dialoglashgan ichki nutqning ohangdorligi va emblemik detallar ketma-ketligini saqlash

matnning janriy “og’irligini” o’zgartirib yuborishi mumkin. Pedagogik kontekstda esa Genette modellari bo’yicha laborator tahlil bilan komparativ o’qish juftligi talabalarga qisqa nasrning struktura–ta’sir mexanizmlarini amaliy ko’rsatadi, milliy poetik norma bilan bog’liq talqin strategiyalarini ongli tanlashga o’rgatadi.

Genette narratologiyasi novellaning ichki struktur mexanizmlarini aniqlik bilan ko’rsatadi; komparativ poetika esa ushbu mexanizmlarning milliy adabiy normalar, paratekstlar va o’quvchi kutishlari bilan qanday uyg’unlashganini ochib beradi. O’zbek novellalarida vaqt manipulyatsiyasi etik kulminatsiyani tayyorlaydi, dialoglashgan ichki nutq ijtimoiy ohang bilan uyg’unlashadi, emblemik detallar esa ramziy qaytish orqali kompozitsion tugunni mustahkamlaydi. “Novella/qissa” yorliqlarining komparativ tahlili janr identifikatsiyasini faqat hajmga emas, balki causal–emblematic konsentratsiya va yakun pragmatikasi kabi mezonlarga bog’lash zarurligini ko’rsatadi. Metodlar uyg’unligi tarjima, tahrir va o’quv dasturlarida funksional ta’riflarni joriy etish, paratekstual signallarni aniq belgilash va laborator–komparativ mashg’ulotlarni integratsiyalash bo’yicha amaliy tavsiyalar beradi. Kelgusida kengroq korpus va qabul tadqiqotlari yordamida epifanik ochiqlik va etik yakun o’rtasidagi dinamik muvozanat yanada empirik asosda modellashtirilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Genette G. Narrative Discourse: An Essay in Method. — Ithaca: Cornell University Press, 1980. — 285 p.
2. Genette G. Paratexts: Thresholds of Interpretation. — Cambridge: Cambridge University Press, 1997. — 427 p.
3. Heyse P. L’Falke: Zur Theorie der Novelle // Deutsche Rundschau. — 1871. — Jg. 6. — S. 229–240.
4. Goethe J. W. Von Deutscher Baukunst und über die Novelle // Sämtliche Werke. — Weimar: Böhlau, 1887. — Bd. 36. — 412 S.
5. May C. E. The Short Story: The Reality of Artifice. — London; New York: Routledge, 1995. — 208 p.
6. Bakhtin M. M. Voprosy literatury i estetiki. — Moskva: Khudozhestvennaya literatura, 1975. — 504 p.
7. Todorov T. Introduction à la littérature fantastique. — Paris: Seuil, 1970. — 192 p.
8. Booth W. C. The Rhetoric of Fiction. 2nd ed. — Chicago: The University of Chicago Press, 1983. — 572 p.
9. Nünning A., Nünning V. Metzler Lexikon Literatur: Begriffe und Definitionen. 5., aktual. Aufl. — Stuttgart: J. B. Metzler, 2016. — 804 S.
10. Shklovsky V. O. Teoriya prozy. — Moskva: Federatsiya, 1929. — 288 p.

TEXNOLOGIYA DARSLARIDA NOAN’ANAVIY METODLARDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI

Botiraliyeva Gulobar Mahamadismoil qizi
ADPI mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu tezisda texnologiya darslarida noan’anaviy metodlardan foydalanishning afzalliklari yoritilgan. Muallif noan’anaviy metodlarning o’quvchilarning faolligini oshirish, amaliy ko’nikmalarni shakllantirish, ijodkorlik va mustaqil fukrlashni rivojlantirishdagi o’rnini ochib beradi.

Kalit so’zlar: noan’anaviy, ijodkorlik, metod, amaliy ko’nikma, interaktiv ta’lim, texnologiya darslari.

ПРЕИМУЩЕСТВА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НЕТРАДИЦИОННЫХ МЕТОДОВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГИИ

Аннотация: В данном тезисе раскрываются преимущества использования нетрадиционных методов на уроках технологии. Автор освещает роль нетрадиционных методик в повышении активности учащихся, формировании практических навыков, развитии творческого и самостоятельного мышления.